

Rūdolfs Šteiners

SAPROTIET CITS CITU

Dornaha, 1918. gada 21.12.

Kad mūsu sirdīs atkal atdzīvosies gadsimtiem ilgi skanējušais teiciens par dievišķo noslēpumu atklāšanos augstumos un mieru virs Zemes labas gribas cilvēkiem, tad, iespējams, tieši šajā sirdī, īpaši mūsu laikā parādīsies šis jautājums: Kas patiesībā ir nepieciešams šīs cilvēciskās būtnes attīstībai uz visas Zemes, lai panāktu to mieru, ko sludina Evaņģēlijs? Mēs jau vairākas nedēļas runājam par to, kas ir nepieciešams cilvēcei visā pasaulē, īpaši mūsu pašreizējā laikā, kas ir tik apšaubāms un pilns jautājumu. Un, ja vēlamies vienā teikumā ietvert daudz ko no tā, ko pēdējā laikā esam izlaiduši cauri savām dvēselēm, varam teikt, ka cilvēkiem ir jācenšas panākt arvien pilnīgāka savstarpēja sapratne.

Meklējumi pēc patiesas savstarpējas sapratnes par cilvēku sakrīt ar to, kas vakar tika skaidrots kā antroposofiski orientētas garazinātnes pamatimpulss. Šī antroposofiski orientētā garazinātne tiecas izprast to, kas nav redzams pasaulē un tās attīstībā. Bet, ja raugāties uz to, kam, pateicoties šādai pasaules izpratnei, ir jārodas cilvēku dvēselēs, tad tas ir nevis šķietamais, nevis iluzorais, bet gan patiesais pašreizējās sociālās prasības saturs, proti, savstarpēja, reāla sapratne starp cilvēkiem. Šāda izpratne par cilvēkiem uz Zemes virsmas ir jāmeklē godīgi, no vienas puses, un enerģiski, no otras puses. To šodien var izdarīt tikai aktīvas garīgās dzīves nozīmē, garīgās dzīves, kas nevēlas tikai pasīvi pakļauties pasaulei, bet vēlas būt iekšēji aktīva, lai, piedaloties esamības impulsos, nonāktu pie pasaules un cilvēka patiesas izpratnes. Vakars es runāju par to, ka mēs dzīvojam laikmetā, kad caur ārējās šķietamības plīvuriem iekļūst jaunas garīgas atklāsmes. Šo patiesību nevar neuztvert nopietni. Jo tikai tie, kas to uztvers pilnīgi nopietni, spēs izpildīt prasības, ko mūsu laiks būtībā izvirza ikvienam cilvēkam, kurš vēlas dzīvē būt modrs.

Tagad, ja jūs ļausiet savām domām atgriezties pie dažiem novērojumiem, kurus mēs esam veikuši vairāku nedēļu gaitā, jūs sapratīsiet, ka šī izpratne par cilvēku nav tik viegli sasniedzama virs Zemes, kā daži uzskata. Mēs esam centušies izgaismot Zemes Rietumu, Austrumu un Centrālo reģionu tautu grupējumu īpatnības. Mēs esam mēģinājuši, it kā neļaujot runāt simpātijai vai antipātijai, saprast, kas visdziļāk raksturo Rietumu folkloru, Centra folkloru, Austrumu folkloru. Kāpēc mēs to esam darījuši? Mēs esam norādījuši, ka mūsu laikmets ir īpaši intelektuālā attīstības laikmets, ka šī intelektuālā izpaužas Rietumu tautu vidū, īpaši angļiski runājošo tautu vidū, tā, ka intelekts tiek izmantots it kā instinktīvi, kā instinkts, un ka vidus reģionā dzīvojošo tautu vidū šis intelekts nedarbojas instinktīvi, katrā ziņā tas nebūt nav iedzimts, bet tas ir jāattīsta izglītības ceļā. Mēs esam norādījuši, ka šī ir būtiska atšķirība starp Rietumu un Centra tautām. Tad mēs atsaucāmies uz Austrumu tautām un sacījām, ka intelekta attīstība izpaužas tā, ka Austrumu tautas vispirms pretojas šīs intelektuālā uzmodināšanai sevī, jo vēlas to saglabāt Garīgās Patības izzināšanai nākotnē.

Mēs esam norādījuši arī uz citām atšķirībām visā pasaulē, un šodien mēs sev jautājam: kāpēc mēs veicam šo diferenciāciju? Kāpēc mēs cenšamies raksturot dažādas zemeslodes tautu grupas no šeit minētajiem viedokļiem? - Mēs cenšamies to darīt tāpēc, ka nākotnē vairs nebūs iespējams vienkārši teikt: "Mīliet cits citu!", bet gan tāpēc, ka nākotnē cilvēki visā pasaulē sapratīs savus uzdevumus tikai tad, ja zinās, kas darbojas vienā vai otrā zemeslodes teritorijā, ja viņi varēs, tā teikt, apzināti ieraudzīt īpatnības, kas piemīt dažādām tautu grupām. Ja tātad varēs rasties sajūta, kas ir nepieciešama šādai sapratnei, tad šī sapratne arī tiks sasniegta. Nepieciešamā izjūta ir šāda: ja cilvēks sāk šādi raksturot cilvēciskās būtnes zu visas Zemes, tad šī impulsa dēļ ir jābeidz vērtēt tās tādā pašā veidā, kā tiek vērtēts atsevišķs cilvēks, ņemot vērā viņa morālās īpašības. Ja vēlamies raksturot tautas, nav iespējams tās novērtēt tādā pašā veidā, kā mēs vērtējam atsevišķus cilvēkus. Tā ir Zemes cilvēka individuālās attīstības būtība, ka viņš kā individuāla būtne, tāds, kāds viņš ir, attīsta morāli. Tikai indivīds var attīstīt morāli; cilvēku grupas nevar attīstīt morāli. Tā būtu visjaunākā ilūzija, ja kāds turpinātu ticēt, ka cilvēku grupas jeb - kā šodien ir populāri teikt - tautas var stāties tādās pašās attiecībās cita ar citu, kādas cilvēki var veidot cits ar citu. Tas, kurš spēj konkrēti saprast, kas ir cilvēku grupas, tas ir, arī tautas, redz, ka tautas - mēs to zinām no cikla par tautu dvēselēm - vada tās būtnes hierarhiju kārtībā, kuras mēs saucam par Archangeloi, Erceņģeļiem. Taču viņš nekad nespēs attiecināt uz tautu savstarpējām attiecībām to pašu, kas viņam jāredz atsevišķa cilvēka attiecībās ar atsevišķu cilvēku. Tas, kas ir tautas, tās ir dievišķo būtņu priekšā. Tās ir jāvērtē atšķirīgi no tā, kas pastāv cilvēku starpā. Tāpēc cilvēks, tieši individuālais cilvēks savā attīstībā kļūst par indivīdu, tāpēc viņš cīnās, lai atbrīvotos no piederības sajūtas kādai tautībai, lai varētu pilnībā iekļauties tajā, ko sauc par morālo pasaules kārtību. Un šī morālā pasaules kārtība ir individuāla cilvēka lieta.

Šādas lietas ir jāsaprot, izmantojot patiesas zināšanas. Patiesais kristietības progress mūsu laikmetā slēpjas šādu lietu izpratnē. Es esmu teicis, ka mēs dzīvojam laikā, kad Personības Gars saceļas radošai darbībai, kļūst par radītāju. Tas ir ārkārtīgi svarīgi, jo, kļūstot par radītājiem, cauri šķietamības plīvuram cilvēku apziņā iekļūst kaut kas tāds, kas vakar tika aprakstīts kā jauna atklāsme. Tādējādi Personības Gari iegūst radošu raksturu, kļūst par kaut ko atšķirīgu no tā, kas tie bija iepriekš, kļūst pēc savas būtības līdzīgi tiem Gariem, kas mūsu Zemes evolūcijai kopš Lemūras laikiem ir darbojušies kā Formas Gari. Tādējādi cilvēks saskaras ar pilnīgi izmainītu pasaules ainu. Mums tas ir jāapzinās, jo mūsu laikmetā ir būtiski, ka cilvēks saskaras ar pilnīgi izmainītu pasaules ainu. Redziet, šī pasaules aina, izmantojot Gētes izteicienu, nāk no "gara pelēkajām dzīlēm". Ja jūs kopā ar garazinātņi atskatīsieties uz cilvēces vēsturisko attīstību, jūs varat atskatīties uz pirmskristiešu laikiem, iespējams, uz pirmskristiešu laikiem tālajā pagātnē, un jūs atklāsiet, ka, jo tālāk jūs ejat atpakaļ, jo vairāk cilvēkiem bija plašas zināšanas par pasauli, kas tika iegūtas vecā, instinktīvā veidā. Šīs plašās zināšanas par pasauli izraisa arvien lielāku apbrīnu, jo labāk tās iepazīstam. Un galu galā tas kļūst par faktu, ka Zemes evolūcijas gaitā uz cilvēka Zemes dzīvi tika izlietas lielas gudrības summas, kas pēc tam pakāpeniski izsīka. Un, lai cik dīvaini tas neizklausītos, tas nav nekas cits, kā tas, ka attiecībā uz šīm zināšanām bija iestājies zināms zemākais punkts tajā laikā, kad Golgātas noslēpums vienlaikus aplaimoja cilvēci. Viss, ko cilvēki bija zinājuši agrāk, tajā laikā it kā ienāca cilvēka apziņas haosā. Un tie, kas kaut ko saprot šādās lietās, ir vienisprātis par šo faktu, ka attīstība, kurā cilvēks ir ieausts, tajā laikā atkal bija sasniegusi nezināšanas dziļāko punktu. - Bet šajā pelēkajā neziņā, kas bija pārņēmusi cilvēci,

kura dzīvoja galvenokārt pēc seno laiku rakstiem un tradīcijām, ienāca vislielākā Zemes atklāsme - Golgātas mistērija, kas iezīmēja jaunu zināšanu sākumpunktu, jaunu atklāsmju sākumpunktu cilvēcei. Tad šī pelēkā nezināšana zināmā mērā saglabājās cauri gadsimtiem, ciktāl tā bija atkarīga no paša cilvēka.

Tas patiešām ir visdziļākajā nozīmē pamācoši, ja paskatāmies uz pēdējiem diviem gadu tūkstošiem un spējam uzdot sev saprātīgu jautājumu: Ko cilvēki beidzot ir radījuši paši no sevis pēdējo divu tūkstošgadu laikā? - Viss, kas viņiem ir bijis gudrība, kas nav saistīta ar Golgātas Mistēriju, bija senas tradīcijas, mantots materiāls. Protams, es negribu apgalvot, ka cilvēcei pēdējos divos gadu tūkstošos nav bijis nekādas gudrības, un es negribu devalvēt gudrību, kas tai ir bijusi. Taču jāņem vērā, ka gudrību, kas pastāvēja senajos pirmkristīgajos laikos un kuras paliekas ir redzamas pēdējos gadsimtos pirms Golgātas mistērijas, cilvēki saskatīja - kaut arī instinktīvi - jau senajos laikos. Bija zudusi iespēja patstāvīgi saistīties ar pasaulīgās gudrības saturu. Tas, kas pastāvēja tajos senajos laikos, bija saglabājies vēsturiskā atmiņā, tikai vēsturiskā atmiņā. Un pat Golgātas mistērija, kā jau es vakar teicu, bija ietērpta vecajā gudrībā, tika izteikta ar vecās gudrības idejām, ar atmiņas gudrības palīdzību. Tas turpinājās gadsimtiem ilgi. Jaunās cilvēciskās iedziļināšanās pasaules gudrībā vēstnesis, lai arī tikai vēstnesis un lai arī, ja sākumā, es teiktu, bezdevīgā veidā, parādījās tikai līdz ar jaunāko dabaszinātnisko domāšanas veidu. Cilvēks atkal vēlas kaut ko paveikt ar savas dvēseles aktivitāti. Runa ir par to, kā es bieži esmu uzsvēris, lai cilvēki nākotnē ar antroposofijas palīdzību raudzītos uz garīgo pasauli tāpat, kā kopš Kopernika laikiem viņi raugās uz gluži mehānisko ārējās dabas kārtību. Iemācīties raudzīties uz dievišķo tādā pašā veidā, kā kopš Kopernika, Galileja un Džordāno Bruno laikiem ir iemācīts raudzīties uz ārējo mehānisko pasauli, - tas ir redzespunkts, kas cilvēkam ir jāapgūst, ja viņš vēlas nonākt pie pareizas izpratnes par mūsu laiku.

Protams, mūsu laika pareizai izpratnei traucē daudzas lietas. Šim nolūkam, kā jūs zināt, ir nepieciešams pateikt ko tādu, kas, piemēram, ir teikts manā rakstā "Kā iegūt zināšanas par augstākajām pasaulēm?", lai cilvēkiem parādītu, pa kādiem ceļiem dvēselei ir jāiet, lai iekļūtu garīgajā pasaulē tikpat droši, kā Koperniks, Galilejs, Džordāno Bruno mēģināja iekļūt ārējās dabas mehāniskajā kārtībā. Daži, kam nav dziļākas izpratnes par dažādu cilvēku centieniem, viegli varētu justies pārsteigti, ka tieši pret šiem centieniem parādīt, pa kādiem ceļiem cilvēka dvēselei jāiet garīgajā pasaulē, aktīvi saceļas vecais konfesionālais gars, ja to tā var saukt, īpaši jezuītisma formā.

Starp daudziem skarbajiem pārmetumiem, kas šā gada laikā parādījās laikraksta "Stimmen der Zeit" (Laika balsis) trīs rakstos, ir arī tāds, ka Baznīca aizliedz cilvēka dvēselei meklēt ceļu uz garīgo pasauli. Daudziem mūsdienu ticīgajiem, kuri tic Baznīcas autoritātei, tas izklausās kā kaut kas īpašs. Bet tā tas izklausās tikai tāpēc, ka cilvēks neņem vērā: vai tā pati Baznīca neaizliedza arī Kopernika un Galileja pētījumus? Baznīca ir darījusi tieši to pašu ar ārējiem pētījumiem, tāpēc nav brīnums, ka tā dara to pašu arī attiecībā uz iekšējiem pētījumiem garīgajā jomā. Tā tikai saglabā savus vecos ieradumus. Tāpat kā katoļu baznīca līdz pat 1827. gadam pretojās Kopernika mācībai, tā tā pretojas arī cilvēku tieksmei tuvojies garīgajai pasaulei. Taču šī iekļūšana garīgajās pasaulēs ir nepieciešama nevis lai par to runātu abstrakcijās, bet gan kaut kā

Ļoti, ļoti konkrēta dēļ. Tā ir izklūšana no pelēkās nezināšanas un iedziļināšanās garīgajā saturā, kas ir pasaules pamatā. Arī tas pieder pie tās pelēkās nezināšanas, ka cilvēks, aplūkojot Zemi, redzēja dažādas tautas, dažādas cilvēku grupas un runāja par šīm cilvēku grupām kā par haosu. Runāja par Rietumu tautām, par Vidus reģiona tautām, par Austrumu tautām, bet tās netika nošķirtas, netika raksturotas. Augstākais, zināja, ka atsevišķu tautu vadoņi bija Erceņģeļi. Neviena necentās īsti iepazīt atsevišķo tautu un to Erceņģeļu raksturu. Tā ir viena no jaunajām atklāsmēm, ka mēs tagad patiešām redzam, kā atsevišķi Erceņģeļi darbojas virs Zemes. Tā ir reāla, īsta cilvēka apziņas bagātināšanās pār visu Zemi. Nespēdami pelēkās nezināšanas dēļ pacelties līdz šādai reālai diferenciācijai, mēs esam radījuši tieši to bezdibeni, kas pastāv starp to, ko es vakar raksturoju kā svētdienas pēcpusdienas sprediķu tēmu, un to, ar ko cilvēks satiekas ārējās pasaules dzīvē. Es runāju par to, ka reliģisko konfesiju jomā tiek runāts par dievišķo pasauli un tās attiecībām ar cilvēku, bet tas ir pārāk vāji, lai patiesi saprastu cilvēku rīcību uz Zemes, lai pateiktu cilvēkiem vairāk nekā tikai: "Mīliet cits citu!", kam ir tikpat liela nozīme, kā ja es teiktu plītij: Apkurini istabu, tas ir tavs plīts pienākums! - Taču šādai mācībai nav spēka patiesi iekarot cilvēku sirdis, ja citādi šie cilvēki ikdienišķās lietās plosās ar zemišķām problēmām un nespēj savienot zināšanas par ikdienas lietām ar to, kas viņiem tiek piedāvāts kā abstrakti apgalvojumi, ieradumi un dogmas par garīgo pasauli. Šī plaša dominē, un tieši pie šīs plašas vēlas pieturēties Konfesijas.

Redziet, tādēļ, ka pastāv šī plaša un vēlme to noturēt, uzplaukst visai dīvaini ziedi. Piemēram, jezuīti iebilst pret antropozofiski orientētu garazinātņi, sakot, ka tā cenšas atrast cilvēkā kaut ko tādu, ko var attīstīt tā, lai tas vestu cilvēku pie dievišķā. Taču tā ir ķecerība, jo Baznīca mācīja - un aizliedza ikvienam apgalvot ko citu, kā to, ka Dievam pēc savas būtības nav nekāda sakara ar pasauli, nedz arī pēc būtības viņam ir sakars ar cilvēka dvēseli. Ikviens, kurš apgalvo, ka cilvēka dvēsele kaut kādā ziņā nes sevī kaut ko no "dievišķās būtības", pēc jezuītu domām, ir ķeceris katoļu Baznīcas priekšā.

Šādi apgalvojumi parāda šīs baznīcas tieksmi neļaut cilvēkiem sasniegt dievišķo, norobežot cilvēkus no dievišķā. Dogma jau ir pieņēmusi tādu formu, ka tās sekas ir tādas, ka cilvēkiem nav jāsasniedz dievišķais. Tā ka piektajā pēcatlantiskajā periodā, kuram cilvēkiem bija jāatnes apziņas dvēsele, viņiem nebija ļauts sasniegt Dievišķo, tāpēc nav brīnums, ka zināšanas par pasaules lietām nav kļuvušas par dievišķām, bet gan tīri arimaniskām zināšanām. Jo tas, ko mēs šodien atzīstam kā dabaszinātņi, ir tīri arimanisks sasniegums, kā mēs to bieži esam raksturojuši. Dīvaini ir tikai tas, ka katoļu baznīca dod priekšroku arimaniskajai dabaszinātņei, nevis antropozofiski orientētajai dabaszinātņei, jo arimaniskā dabaszinātņe vairs netiek uzskatīta par ķecerīgu, bet gan tiek atzīta, savukārt antropozofiski orientētā dabaszinātņe tiek nosodīta kā ķecerīga.

Patiesi apskaidrotam cilvēkam ir jābūt skaidrībā par šīm lietām. Viņam jāsaprot, ka garīgajā ceļā ir jāveic tas pats, kas tika paveikts dabas ceļā, jo tikai tā var pasargāt dabas ceļu no nomaldīšanās uz tīri arimanisko. Tas ir nomaldījies, jo garīgais ceļš var nākt klāt tikai vēlāk. Taču kopš šī brīža tas ir jāpievieno cilvēces nākotņei, lai dabaszinātņe atkal varētu pacelties savā dievišķi garīgajā augstumā un lai dzīve, kurā mēs atrodamies starp dzimšanu un nāvi, atkal

varētu apvienoties ar to dzīvi, par kuru stāsta gara-zinātne un kurā mēs atrodamies laikā starp nāvi un jaunu dzimšanu. Bet tas var notikt tikai tad, ja mums būs griba patiesi izprast šo dzīvi virs Zemes, saprast, kā tā darbojas cilvēkā. Arī atsevišķo individuālo cilvēku mēs sapratīsim tikai tad, ja sapratīsim cilvēku grupējumu raksturu, un tikai tā mēs spēsim ieraudzīt patieso realitāti.

Pirms neilga laika es jums norādīju uz dīvainu parādību, kas dažus var pārsteigt. Es to atkārtosu tikai īsi. Jūs zināt, ka Šveicē bija labs filozofs Avenāriuss, kurš sevi pavisam noteikti uzskatīja sevi par diezgan labu, krietnu, buržuāzisku valsts pilsoni, kurš nebūt neuzskatīja sevi par revolucionāru. Viņš nodibināja mācību, kas ir uzrakstīta tik sarežģītā valodā, ka tikai retais to lasa. Nedaudz populārākā valodā, bet līdzīgi Vīnē un Prāgā strādāja filozofs Ernsts Mahs, kurš arī sevi uzskatīja par krietnu valsts pilsoni. Šiem diviem cilvēkiem patiesi nebija revolucionāru ambīciju. Un ko te mēs saskaramies ar visai īpatnēju parādību - es jau vērsu jūsu uzmanību uz to -, proti, šie divi filozofi ir kļuvuši par oficiāliem boļševisma filozofiem, tā ka boļševiki uzskatīja šos filozofus par savejiem - ja pareizi saprot šo izteicienu, tad varētu teikt – par valsts filozofiem. Saskaņā ar zināmu izteicienu, ko pasaule labprāt lieto, varētu teikt, ka abi filozofi - Avenāriuss un Mahs - apgriezto kapos, ja uzzinātu, ka boļševiki viņus tagad atzinuši par savas valsts filozofiem. Es jums jau teicu: cilvēki nesaprot šo parādību tikai tāpēc, ka pieturas tikai pie abstraktās loģikas, nevis pie realitātes loģikas, nevis pie faktu loģikas, nevis pie redzamā loģikas. Bet es vēlos vēlreiz norādīt uz šo jautājumu no cita skatpunkta, kaut arī jums varētu šķist, ka tas, ko es pateikšu, ir tālu no tā. Es gribu īpaši uzsvērt vienu no Avenāriusa filozofijas punktiem, kas mums var palīdzēt atbildēt uz šo svarīgo jautājumu: kā Avenāriuss un Mahs nonāca līdz boļševiku valsts filozofiem? Jo šis fakts ir ļoti zīmīgs iepretī mūsdienu juceklim.

Redziet, Avenāriuss izvirzīja dažādus jautājumus, un, runājot viņa valodā par introjējām un tā tālāk, par šiem tīri epistemoloģiskajiem jēdzieniem, ko viņš ir izstrādājis, tātad šajā nesaprotamajā valodā viņš uzrunāja plašāko sabiedrību. Taču šajā nesaprotamajā valodā viņš izvirza noteiktu jautājumu, kas ir ļoti interesants, īpaši no gara zinātņu viedokļa. Avenāriuss uzdod jautājumu: Vai cilvēks, kurš pasaulē būtu viens pats, arī runātu par atšķirībām starp to, kas ir viņa dvēselē, un to, kas ir ārpus tās, par atšķirībām starp subjektīvo un objektīvo? - Ričards Avenāriuss ir pietiekami vērīgs, lai teiktu: "Par atšķirībām starp subjektīvo un objektīvo mūs pavedina runāt tikai tas, ka, saskaroties ar otru cilvēku - tas ir, kad neesam vieni pasaulē -, mēs pieņemam, ka tas, ko mēs nesam savās smadzenēs, piemēram, par galdu vai par kaut ko citu, ir arī viņā. Ar šo novirzīšanos, projicējot to viņa smadzenēs, to pašu tēlu, ko arī mēs nesam sevī, un ar to viss iegūst tēla raksturu, mēs atšķiram lietas savā dvēselē no lietām ārpusē, ar kurām saskaramies, no priekšmetiem. Avenāriuss uzskata, ka, ja pasaulē bez mums nebūtu citu cilvēku, mēs nerunātu par atšķirībām starp lietām mūsu dvēselē un ārpus tās, bet skatītos uz sevi kā uz vienību, mēs skatītos uz sevi kā uz saplūdušu ar lietām, mēs neatšķirtu sevi no pasaules.

Redziet, mani mīļie draugi, var teikt, ka Avenāriusam ar šo apgalvojumu no zināma redzespunkta ir taisnība, bet no cita redzespunkta – briesmīga netaisnība. Viņam ir taisnība, jo tas, ka mēs saskaramies ar cilvēkiem jau agrajā bērnībā, kaut ko nozīmē, kaut arī parasti mēs par šo laiku neko neatceramies. Ar to tiek ietekmēta visa mūsu priekšstatu dzīve. Būtu citādāk,

ja mēs nesaskartos ar citiem cilvēkiem, bet tas nebūtu tā, kā domā Avenāriuss. Tas, kurš ar garīgu skatu var nonākt tiktāl, lai ieraudzītu, kāda faktiskā situācija ir tam pamatā, tas nonāk pie patiesības šajā jautājumā. Mums katrā ziņā būtu cits skatījums uz pasauli, ja mēs savā dzīves ceļā nebūtu sastapuši citus cilvēkus laikā, kad vēl nebijām spējīgi apzināti domāt. Taču ir kāds kuriozs fakts: šajā citā pasaules ainā būtu Gari, kas ir pasaules pamatā. Tātad, nevis Avenāriusa izpratnē, mēs neatšķirtos no pasaules, ja mēs būtu vieni pasaulē un nebūtu citu cilvēku. Ja mēs pasaulē būtu vieni - apsveriet šo briesmīgo abstrakciju -, mēs gan neatšķirtu sevi no minerāliem un augiem, bet mēs uztvertu dievišķo garīgo pasauli aiz minerāliem un augiem. Arī dzīvniekiem tur nevajadzētu atrasties, jo arī tie traucētu pasaules ainu. Taču no šī fakta izriet, ka tieši būšana kopā ar cilvēkiem ir iemesls, kāpēc mēs naivi neuztveram garīgo pasauli, kas slēpjas aiz augiem un minerāliem. Cilvēki mums nostājas šīs pasaules priekšā. Padomājiet tikai: par to, ka mēs neuztveram dievu hierarhisko pasauli, mēs iegūstam to, kas mums tiek dzīvojot kopā ar citiem cilvēkiem uz fiziskās Zemes! Cilvēki noteiktā ziņā aplēpti nostājas dievu pasaules priekšā. Avenāriuss, protams, to nezināja, tāpēc viņš noveda jautājumu uz pilnīgi nepareizām sliedēm. Viņš uzskatīja, ka, ja nebūtu cilvēku, tad mēs sevi redzētu kā no pasaules neatšķiramus cilvēkus, tad mēs neatšķirtu sevi no pasaules. Bet patiesība ir tāda: mēs neatšķirtos no citiem cilvēkiem, augiem un minerāliem, bet mēs atšķirtos no dieviem, kas tad būtu mūsu perifērijā; tāda ir patiesība!

Kad jūs to apdomājat, tad varat sev teikt kaut ko tādu, ko mūsu laikmetā ir ļoti svarīgi sev teikt: dīvaini, ka mūsu laikmetam daudzējādā ziņā ir tāds liktenis, ka tas savos visasprātīgākajos prātos pieskaras vissvarīgākajiem jautājumiem, bet novirza lietas uz vismaldīgākajām sliedēm un vienmēr prom no garīguma sapratnes. Neviens nevar novirzīties no garīgā jēdziena radikālāk par Avenāriusu, jo viņa filosofija ir asprātīga, rakstīta ar visu profesoru valodas izsmalcinātību, un tāpēc tā ir piemērota, lai pēc iespējas iemidzinātu cilvēkus un pa miegam aizvestu viņus no gara. Bet, kad cilvēks tiek guļot aizvests no gara, viņš to uztver kā nepieciešamību, kā kaut ko līdzīgu matemātiskai nepieciešamībai; ja viņš nepamana, ka tiek aizvests no gara, tad viņš to pieņem kā kaut ko zinātniski pierādītu. Tas no vienas puses.

Te jūs redzat filosofu - un līdzīgi varētu teikt arī par Mahu -, kura visas domas dziļākais nervs ir dibināt zinātni, kas radikāli attālina cilvēku no gara. Boļševismā sociālā kārtība ir jāveido, izslēdzot visu garīgo, proti, cilvēce ir jāgrupē sociāli tā, lai garīgais tajā nespēlētu nekādu lomu. Redziet, tāda ir īstā iekšējā kopsakarība. Tā sevi apliecina faktu loģikā. Avenāriuss un Mahs kļuva par boļševiku valsts filosofiem nevis tikai ārēja iemesla dēļ, bet gan sakarā ar visdziļāko abu pasaules uzskatu būtības radniecību.

No tā var redzēt, ka mūsdienās jau parastais, izplatītais cilvēku spriedums par šādām lietām patiesībā ir visai stīvs. Var tikai brīnīties: Kā boļševiki nonāca pie tā, ka Avenāriusu un Mahu atzina par saviem valsts filosofiem? Taču šodien ir iespējams saskatīt kopsakarību. Taču ir jāiet pie garīgajiem pamatiem. Tagad mēs to esam izdarījuši, pateicoties šim faktam. Te jābūt iespējai norādīt uz to, kā būtu īstenībā, ja cilvēks uz mūsu fiziskās Zemes būtu viens pats, bez citiem cilvēkiem. Mūsdienās vienkārši ir parādības, īpaši cilvēku savstarpējās attiecībās, kas ir neatņemama cilvēka dzīves sastāvdaļa un kas liek viņam šo parādību priekšā sastingt, jo neļauj

viņam tās saprast, ja viņš tās neaplūko garazinātniski. Es tikko minēju vienu šādu garīgu lietu, bet varētu minēt arī ikdienišķas.

Nedomājiet, ka tā tas bija vienmēr. Senatnē arī pastāvēja šādas parādības, bet tās cilvēkiem bija instinktīvi saprotamas, pateicoties senajai instinktīvajai gaišredzībai. Sirmajos neziņas laikos šādas parādības nebija sastopamas cilvēku savstarpējā saskarsmē. Tagad tās atkal parādās. Attīstās ne tikai cilvēku dvēseles, attīstās arī pasaule, tā mainās un šīs pārmaiņas vispirms parādās cilvēku savstarpējās attiecībās; nākamajā periodā tās parādīsies arī cilvēka attiecībās ar citām dabas valstībām. Tagadnē un tuvākajā nākotnē dzīvei ir jāpaliek cilvēkiem nesaprotamai, ja viņi nevēlēsies uz to raudzīties garazinātnes ziņā. Ja cilvēks nevēlas izmantot šos garazinātniskos jēdzienus, viņa dvēseli pārņems ilūzija pēc ilūzijas. Šeit ir klāt daži, kuriem es, sākoties pašreizējai kara katastrofai, vairākkārt esmu teicis vienu: par tā sauktajām pēdējo gadsimtu pasaules vēstures parādībām var rakstīt saskaņā ar arhīvos esošajiem dokumentiem, vienkārši atrodot šos dokumentus un rakstot Rankena vai līdzīgas vēstures. Bet par šīs kara katastrofas sākumu nevar šādi rakstīt. Jo, pat ja cilvēki no arhīviem izraks visdažādākās lietas; taču ja viņi nepievērsīs uzmanību tieši to cilvēku dvēseles stāvoklim, kuri bija iesaistīti šī kara iznākuma organizācijā, un tam, kā šīs dvēseles stāvoklis ļāva Arimana spēkiem ienākt Zemes procesos un kā šīs kara katastrofas cēloņi nāca no Arimana puses. Ja cilvēks nevēlēsies garazinātniski izpētīt šīs kara katastrofas sākumpunktu, tad šis sākumpunkts vienmēr paliks tumšs. Tas ir tas, kas slēpjas šajā kara katastrofā, kas, es gribētu teikt, ir kā aicinājums cilvēkiem no tās mācīties. Daudz ko var mācīties no tā, kas ir noticis pēdējo četrus, piecus gadu laikā kā iepriekšējo notikumu sekas. Pirmām kārtām būs iespējams iemācīties uzdot dažus jautājumus ne vairs tik vienpusīgi kā agrāk, bet gan atbilstoši laikmeta prasībām.

Redziet, es bieži esmu teicis: nav nekāda pamata vieglprātīgi mierināt sevi attiecībā uz mūsu laika nelaimi vai vienkārši aizvērt acis uz to. Bet nav arī pamata pesimismam. Ir tikai jāpārdomā sekojošais. Pēdējo 4,5 gadu laikā uz Zemes ir noticis kaut kas briesmīgs. Bet kas šajā briesmīgajā ir būtisks? Būtisks ir tas, ko piedzīvojušas cilvēku dvēseles, protams, attiecībā uz šo dvēseļu attīstību visas Zemes attīstības ietvaros. Un te rodas kāds ļoti svarīgs un smags jautājums. Šis jautājums ir paradoksāls, bet tikai tādēļ, ka tas ir smags un parastai domāšanai neierasts. Šis jautājums skan šādi: vai iespējams vēlēties, lai cilvēce bez šādas katastrofas vienkārši dzīvotu tālāk, kā viņa bija radusi līdz pat 1914. gadam? Vai to iespējams tā vienkārši vēlēties? Uz dodot šo jautājumu, es gribu vēlreiz atgādināt jums, ko tiku teicis pirms šīs kara katastrofas savā Vīnes ciklā, proti: ja pavēro to, kā dzīvo cilvēku pasaule, cilvēku savstarpējās attiecības, sociālo dzīvi, tā izskatās līdzīga cilvēci pārņēmušam audzējam, vēzim. Cilvēki neievēro šo sociālās kopienas audzēju. Viņi negrib redzēt faktisko situāciju. Bet neviens, kurš lūkojas pietiekami dziļi, nevar apgalvot, ka cilvēcei būtu labāk, ja tā turpinātu dzīvot kā līdz šim, jo tad tā arvien vairāk attālinātos no gara. Un tie, kurus mēs uzlūkojam ar lielām sāpēm, kuri tika aizmēzti no fiziskā plāna šajā šausmīgajā katastrofā un tagad dzīvo kā dvēseles, viņi visvairāk domā par to, cik ļoti viņu tagadējais stāvoklis, pavadot savas dzīves atlikušo, neizdzīvoto daļu garīgajā pasaulē, atšķiras no tā, kurā viņi nokļūtu, ja karma būtu tos atstājusi uz fiziskās Zemes.

... *Sub specie aeterni*, no mūžības redzespunkta mēs tomēr uztveram lietas citādi. Tas nu ir jāatzīst. Tikai nedrīkst to uztvert vieglprātīgi. Nenoliedzami ir ārkārtīgi skumji, kā šī katastrofa izvērās, taču nenoliedzami, mani mīļie draugi, ir arī tas, ka, pateicoties šai katastrofai, cilvēce tika pasargāta no šausmīga kritiena materiālismā un utilitārisma. Lai arī šodien to vēl nevar redzēt, taču tas būs redzams, pirmkārt, vidējās zemēs un austrumos, kur iekārtas vietā, kas uzņēmusi sevī materiālismu, pašlaik attīstās haoss. Protams, nevar bez ciešanām runāt par šo haosu, kas pārņēmis vidienes un austrumu zemes, un ārējie notikumi nesola to drīzumā pārveidot harmonijā, bet var redzēt ko citu: šis haoss radīs pasauli, kas ārējā, fiziskā plānā tuvākajā nākotnē piedāvās ārkārtīgi maz. Fiziskajā plānā svētība vidienes un austrumu zemēm nebūs liela. Cilvēka fiziskā esamība caur ārējiem spēkiem netiks pietiekami nodrošināta. Cilvēkam pašam sevī būs jārod pamats, uz kura viņš varētu stāvēt droši. Un centieni atrast sevī šo stingro pamatu varēs viņam norādīt ceļu, kas ved gara pasaulē. Viņš varēs pieņemt lēmumu, vai doties pretī garam, jo nākotnē tikai no gara var nākt svētība un vispār kas labs. Jo nākotnei, mani mīļie draugi, ir būtiski, lai ārēji fiziskais dzīves aspekts nespēlētu mūsu dzīvē pārāk lielu lomu, lai mūsu fiziskais ķermenis vairs nebūtu tik vesels, kā tas bija pagājušos laikos, lai tajā būtu vairāk nāves, nekā tas bija pagājušos laikos. Un nepieciešama sapratne, ka nevis mūsu miesa var atrisināt pasaules mīklu, bet no gara pasaules nākošais sociālās iekārtas impulss, un tas notiks, ja mēs iespējami maz spēsim saistīt sevi ar fizisko pasauli. Fiziskā pasaule varēs izveidoties harmoniski tikai tad, ja tās veidols tiks meklēts gara pasaulē. Bībele, mani mīļie draugi, savās pirmajās lappusēs nestāsta, ka Arimans un Lucifers padzina cilvēkus no paradīzes, bet tas bija pats Dievs Jahve. Mēs zinām arī, ka šī padzīšana no paradīzes nozīmē cilvēka atbrīvošanu, ka šīs padzīšanas rezultātā viņš var piedzīvot brīvību. Viņam tika dota šī iespēja un iesēta brīvības sēkla. Vai arī tā nav dievišķā gudrība, kas padzen cilvēkus no materiālismā un utilitārisma sirgstošās šodienas pie sākotnējām atziņām, kuru sapratne varētu būt derīga pasaulei? Pēdējo 4,5 gadu laikā piedzīvotās sāpes vēsta, ka gars vēlas pacelt ārējo parādību plīvuru; cilvēkiem nelaimē jāmacās pievērsties garīgām atklāsmēm, un tā būs viņu svētība.

Šie vārdi dažiem laikabiedriem šķitīs paradoksāli, taču tā ir valoda, kādā pie mums vēršas Kristus, kādā Viņš vēlas runāt ar mums. Kristietība attīstās reizē ar cilvēci, un cilvēki ir aicināti tās patiesības uztvert arvien jaunā veidā. Taču vienīgi tad, ja tās tiek uztvertas garīgi. Golgātas mistērija, mani mīļie draugi, ir garīgs notikums, kas reiz ienāca Zemes attīstībā. Pilnīgi to izprast var, tikai pateicoties garīgai izziņai. Un tāpat, kā reiz, pateicoties lielai nelaimei, cilvēce jau atrada Kristu, arī šodien caur nelaimi mums Kristus jāmeklē vēlreiz.

Jā, mani mīļie draugi, tas nebūt nav vienkāršs mierinājums. Taču dziļākā šī vārda nozīmē tas tomēr ir mierinājums, turklāt vienīgais, kas atbilst mūsdienu cilvēka cieņai. Tas, protams, nav mierinājums, kas cilvēkiem saka: "Gaidiet, un bez jūsu līdzdalības viss dievišķais jums tiks dots." Tas ir mierinājums, kas saka: "Lietojiet savu spēku, un jūs redzēsiet, kā jūsu dvēselēs runā un darbojas Dievs; caur iekšējo Dievu jūs atradīsiet Dievu arī pasaulē, un, pateicoties šim Dievam, jūs pasaulē varēsiet sadarboties savā starpā!" Ir jāatsakās no pasīvas attieksmes pret pārjutekliskām atziņām. Cilvēkam jāsarosās, lai atrastu sevi iekšēji un ar iekšēju spēku atzītu sevi par pasaules locekli. Tie, kuri grib darīt cilvēkam dzīvi ērtu, runājot tēlaini, apmiglojot viņa prātu ar lētu mierinājumu un tukšu solījumu vīraku, piedāvājot viņam pasīvu – bez paša

līdzdalības – ceļu pie Dieva, pretojas prasībai, kas šodien skan no gara pasaules, proti – cilvēkam jāmeklē sava vērtība, iekšēji aktīvi attīstot gara dzīvi.

Tā tam jābūt, mani mīlie draugi, tā tam jābūt, jo sevišķi ja mēs rēķināmies ar mūsu laika sociālajām prasībām. Es jau esmu norādījis uz to, ka lielākā daļa mūsdienu izglītoto cilvēku iztiek no grieķu kultūras sasniegumiem. Tikai mēs neņemam vērā, ka šī grieķu kultūra ir attīstījusies uz verdzības pamata; lielākā daļa cilvēku bija vergi, lai varētu rasties tas, ko mēs šodien izjūtam kā grieķu kultūras svētību. Ja mēs apzināmies, ka visa grieķu māksla, grieķu dzīve, grieķu zinātne un šis tas cits ir radies uz verdzības pamata, tad, mani mīlie draugi, mēs varam ar gluži citu intensitāti sev pajautāt: “Kāpēc mēs vairs nedomājam, kā domāja dižie grieķu filosofi Platons un Aristotelis, proti, ka verdzība ir pašsaprotama lieta?” Toreiz visgudrākie cilvēki uzskatīja par pašsaprotamu, ka 9/10 cilvēces bija spiesta dzīvot kā vergi. Šodien mums tas vairs nav pašsaprotams; mēs to uzskatām par cilvēka goda aizskārumu. Kas veicināja šīs pārmaiņas Rietumu cilvēces domāšanā? Tā bija kristietība. Kristietība atbrīvoja cilvēkus no verdzības, tā aizveda cilvēci līdz vismaz principā atzītai tēzei: savā dvēselē cilvēki ir līdzīgi Dieva priekšā. Šī atziņa bija tā, kas atcēla verdzību cilvēku sociālajā iekārtā. Bet mēs zinām, ka tā tomēr atstāja šo to, kas mums jānorāda arvien no jauna un no dažādiem redzespunktiem. Līdz pat mūsdienām ir saglabājies uzskats, kuru jau esmu nodēvējis par *punktum saliens* proletāriešu apziņā. Tas ir atstājis iespējamu mūsu sociālajā iekārtā nopirkt to cilvēka daļu, kura saistīta ar viņa fiziskajām un garīgajām spējām, vai arī to pārdot. Tas cilvēkus uztrauc un tracina. Tā ir īstā sociālā jautājuma sāls – cilvēka darbaspēks var tikt apmaksāts. Tas visai mūsu sociālajai kopienai piešķir egoistisku raksturu. Jo egoisms neizbēgami valda tādā sociālā iekārtā – saprotiet mani pareizi –, kurā cilvēks ir spiests strādāt par samaksu, lai saņemtu to, kas viņam nepieciešams dzīvei. Viņam jāpelna sev, un tas ir nākamais etaps pēc verdzības, kas mums jāpārvar, jo neviens cilvēka darbs nedrīkst būt prece. Tas ir īstais sociālā jautājuma kodols, ko pārvarēs jaunā kristietība. Trīsdaļīgums, par kuru esmu jums nedaudz stāstījis, atrisina šo jautājumu, atbrīvojot precī no darbaspēka, lai nākotnē cilvēki pirktu un pārdotu tikai preces, tikai gatavus ražojumus, tikai no cilvēka atdalītus darba produktus, bet strādātu cilvēks, vadoties no brālīgas mīlestības pret citiem cilvēkiem, cenšoties nodrošināt viņu eksistenciālās vajadzības.

Tas būs garš ceļš, bet tas ļaus mums sasniegt nepieciešamo, jo nekas cits nespēs atrisināt sociālo jautājumu. Kurš tam netic, tas līdzinās tiem, kuri laikā, kad radās kristietība, teica: “Verdzībai jāpaliek mūžīgi.” Kā šiem cilvēkiem toreiz, tā arī šodien nav taisnība tam, kurš saka: “Darbam vienmēr jātiek apmaksātam.” Toreiz nebija iedomājams, ka noteikts cilvēku skaits nebūtu vergi; ne Platons, ne Aristotelis nevarēja tā domāt. Šodien visgudrākie cilvēki nespēj iedomāties, ka varētu pastāvēt sociālā struktūra, kurā darbam būtu pavisam cita nozīme, ka tas varētu netikt „apmaksāts”. Protams, arī tad darba rezultātā radīsies produkti, bet tas arī būs vienīgais, ko varēs pirkt un pārdot. Tas atbrīvos cilvēkus sociāli.

Lai saprastu šīs lietas, ir nepieciešama zināma pieredzes loģika. Bez šīs pieredzes loģikas cilvēce netiks uz priekšu, jo tā ir „degviela” tam, kas nākotnē radīsies cilvēku starpā, proti, savstarpējā sapratnē balstītai cilvēkmīlestībai. Mani mīlie draugi, šodien cilvēkiem piemīt tādas atavistisku spēju atliekas, kuru iespaidā viss joprojām tiek aplūkots caur simpātijas un antipātijas brillēm,

tāpēc tas var skanēt dīvaini. Ja es, piemēram, šodien saku, ka no trim cilvēka dabas locekļiem rietumu tautas ir aicinātas izveidot tieši apakšķermeņa dabu, vidējās tautas – sirds dabu un austrumu tautas – galvas dabu, šādas lietas vēl lielā mērā tiek vērtētas dažādu aizspriedumu ietekmē. Šī vērtēšana būtu jāizbeidz, jo tieši šāda visas Zemes diferenciācija var veidot pamatu saprotošai mīlestībai. Apziņas dvēseles laikmetā nevis neprāts, bet tieši sapratne radīs īsto cilvēkmīlestību, kas izplatīsies pāri visai Zemei. Tad cilvēks visur uz Zemes varēs atrast sevi Kristū. Kristus nepieder vienai vai otrai tautai, Kristus pieder visai cilvēcei. Taču, lai iepazītu viņu kā visai cilvēcei piederošu, ir jāatvadās no dažām ilūzijām; cilvēkiem jāiemācās bez ilūzijām ieskatīties lietu patiesajā būtībā. To cilvēki šodien negrib. Tomēr es zinu, ka, izsakot šo paradoksu, es balstos Ziemassvētku miera noskaņojumā.

Mani mīlie draugi, jūs zināt: kad es runāju par šīm diferencēm, es nerunāju par atsevišķiem cilvēkiem, bet par tautām. To viegli var pārprast tie, kam pietrūkst labās gribas. Es bieži vēršu uzmanību uz to, ka netiek runāts par atsevišķu individualitāti, kas nāk no kādas tautas, bet tieši par tautām. Es lūdzu jūs ņemt to vērā, kad teikšu sekojošo. Redziet, mani mīlie draugi, aplūkosim vienu otru spriedumu, kas pēdējo 4 gadu laikā tika izveidots par dažām Viduseiropas valstīm. Es negribu izteikties par Antantes sajūsminātajiem cilvēkiem, jo es ļoti labi saprotu viņu noskaņojumu; es gan esmu tālu no tā, jo katram ir viņa viedoklis, un no zināma redzespunkta tas ir attaisnots. Bet, mani mīlie draugi, var novērsties no šī viedokļa, kas pastāvēja iepriekšējos gados, un paskatīties, par ko tas ir pārvērties mūsdienās. Varbūt tad mēs spēsim ieraudzīt ko nesaprotamu. Mēs sev jautāsim: vai nepieciešams joprojām turēties pie tiem pašiem spriedumiem, kas bija pamatoti laikā, kad Viduseiropas valstu pārstāvji vēl bija pie varas? Vai tas ir nepieciešams? Vai šodien tas ir tikpat pamatoti? Pat tikai pavirši uzlūkojot, šis tas noteikti nav izskaidrojams tāpat kā agrāk. Tomēr, ja ieskatās pamatīgāk, mani mīlie draugi, to var izskaidrot. Tas nav izskaidrojams ar atsevišķiem cilvēkiem, tas sniedzas dziļāk. Atsevišķi cilvēki rietumu zemēs grib šīs situācijas atveseļošanu, bet to cilvēku zemapziņu, kuri vadās no savas tautas aizspriedumiem, var raksturot šādi.

Pirms dažām nedēļām es runāju par to, ka mūsu pasaules uzskatos, mūsu domāšanas veidā ir vēl daudz no Vecās derības, ka kristietības mūsos vēl ir gaužām maz. Un Jahves pielūgšanas īpatnība ir tā, ka tā neattiecas uz audzināšanā – starp dzimšanu un nāvi – saņemto, bet uz mantojumā saņemto, kas ir mūsu asinīs un kas mūs ietekmē tikai tad, kad mēs guļam, kad mēs esam ārā no savas miesas. Šis jahviskais uzskats vēl daudzviet darbojas mūsu laikā. Šajā intelektuālisma laikmetā tas līdz Kristus redzējumam var pacelties tikai tad, ja cilvēks pats ar visu spēku cenšas tuvoties garīgajai pasaulei, un nevis ar iedzimtajiem spēkiem, bet ar spēku, kas mūsos ir izveidots audzināšanas rezultātā. Pēc savas būtības Rietumi nav predestinēti pāriet no kalpošanas Jahvem pie kalpošanas Kristum. Šī predestinācija sākas tikai Eiropas vidū un izplatās uz austrumiem (pats par sevi saprotams, ka tas attiecas uz tautām, nevis atsevišķiem cilvēkiem). Te, mani mīlie draugi, ir izskaidrojums tai īpatnējai, pilnībā Vecajā derībā balstītajai Vilsona [ASV prezidenta] domāšanai, kas īstenībā grib iznīdēt to [kristīgo] gara spēku, kurš vēlas tikt pie vārda Eiropas vidienes un austrumu zemēs, lai arī viņš to, protams, noliedz. Tādēļ tagad, kad ir novērsti viss, kas it kā bija jānovērš veiksmīgas nākotnes vārdā, ir grūti izskaidrot, kādēļ pēc kara palikušajām tautām, kurām tika apgalvots, ka tām neko sliktu nevēl, tomēr ar

dažnedažādiem aizbildinājumiem turpina uzspiest to pašu [savstarpējā naida] politiku. Viņi turpina to darīt, jo īstenībā pretojas tam, kas pēdējos gadsimtos parādījās vidienes zemēs un austrumos kā cilvēcei nepieciešams garīgās attīstības auglis. Viņi neapzināti gribētu to izdzēst, jo negrib iesaistīties šajās norisēs.

Un tagad mēs pārdzīvojam ļoti nozīmīgu pasaules krīzi. Es bieži esmu dzirdējis cilvēkus jautājam: “Kādēļ cilvēki rietumos – angļi un franči – tik šausmīgi ienīst vāciešus?” Uz to ir ļoti vienkārša atbilde, mani mīļie draugi, bet tā ir ļoti izsmeļoša, un balstās tajā, ka cilvēks pats sevi vienmēr redz citādāk, nekā viņš redz otru, arī kā piederīgu vienai vai otrai tautai. Un es varu apgalvot, mani mīļie draugi, ka līdzīgas domas, kādas radās [filosofam] Maham, kad viņš iekāpa omnibusā vai gāja pa ielu, bieži mīt cilvēku zemapziņā. Jūs zināt, Mahs pats to stāsta: reiz, būdams ļoti noguris, viņš iekāpa omnibusā un nepamanīja, ka pretī ieejai pie sienas bija piestiprināts spogulis. Viņš pamanīja, ka kāds cilvēks iekāpa no otras puses un apsēdās viņam pretī. Viņš nodomāja: “Kas par pretīgu skolmeistaru sēž man pretī!” Viņš neatpazīna pats sevi, jo sevi kā personu būtībā pazina ļoti slikti, bet viņš pēkšņi ieraudzīja sevi no malas, un tas nebūt nelikās viņam simpātiski.

Nu lūk, mani mīļie draugi, palūkojieties uz Viduseiropas gara vēsturi – nevis uz tās intīmākajiem vaibstiem, bet kopumā. Līdz Lesingam, t.i., līdz pat 18. gadsimta pēdējai trešdaļai, vācieši ļoti centās līdzināties frančiem. Jūs varat to redzēt visur. Apmēram no 12. gadsimta līdz pat 18. gadsimta otrai pusei vācieši centās līdzināties frančiem, izturējās tā, it kā tie būtu franči. Un to, ko franči sevī nesaskatīja vai arī, ja saskatīja, tad uztvēra kā kaut ko vērtīgu, to viņi šausmīgi ienīda, kad redzēja vāciešus to atdarinām. Cilvēks neapzināti veic visai īpatnēju pašizziņu. Redziet, franči neienīda pašus vāciešus, vāciešu būtību; franči ienīda sevi, kad ieraudzīja savu spoguļattēlu vācu dvēselē. Kopš tā laika sākās īpatnēja, šodien vēl pietiekami nenovērtēta angļu ietekme. Angļi, protams, redz sevi tikpat maz, cik sevi redzēja Mahs, bet viņi ievēro sevi spoguļattēlā, kas īpatnējā veidā kopš 18. gadsimta ir iemitinājies vācu dvēselē. Viņi nosoda angļi vācietī. Tas ir vienkāršs psiholoģisks atrisinājums, mani mīļie draugi. Ja nesāktos pasaules krīze, šāds stāvoklis turpinātos vēl ilgi, un izveidotos viena liela putra, no kuras tad izdalītos individualitātes, kam piemistu atsevišķas intīmas vācu būtības īpašības. Bet nelaime un haoss ļaus no pasaules krīzes rasties tam, kam ir jārodas, kas vienmēr pastāvēja, bet zem Rietumu varas spiediena nevarēja atraisīties. Tādi ir patiesie fakti. Nav pamata pesimismam, arī Viduseiropā, bet to saprast var, tikai iedziļinoties cilvēces tapšanas pamatos.

Tas, mani mīļie draugi, ko tagad īsteno Antantes varas, var izskatīties visādi; tam ir ārkārtīgi maza nozīme, jo sirds dziļumos viņi grib neiespējamo: viņi grib aizkavēt to, kam jāiestājas Eiropas vidū un austrumos, jo tas ir saistīts ar cilvēces garīgo progresu. To nevar aizkavēt. Tas, mani mīļie draugi, no cilvēka, kurš uztver Zemes nākotni nopietni, prasa ticību garam. Tikai no gara, tikai no gara spēka nāks arī tik degošo sociālo problēmu atrisināšana. Bija nepieciešams mašīnu laikmetā parādīties 5 reiz 100 miljoniem neredzamu cilvēku, t.i., mašīnu, kas tos aizvietoja, lai cilvēki pamazām mācītos sajūst, ka viņi nedrīkst tikt apmaksāti, kā tiek apmaksātas mašīnas. Un bija nepieciešams, lai izraisītos šī šausmīgā katastrofa, kurā mašīnu laikmets ir svinējis savas lielākās uzvaras, bet šī katastrofa paveiks cilvēcisko spēku atraisīšanos. Un no

šiem spēkiem cilvēks smelsies iespēju atkal pareizi saistīties ar dievišķo, ar garīgo pasauli. Un, tāpat kā cilvēka padzīšana no paradīzes, ko daudzi uzskata par visšausmīgāko notikumu cilvēces vēsturē, nav bijusi tikai nelaime vien, tā arī šī katastrofa, kas piemeklējusi cilvēci mūsu laikā, nav tikai un vienīgi nelaime. Galu galā, mani mīļie draugi, visvērtīgākās patiesības principā ir paradoksālas. Es bieži esmu pievērsies tam, ka mēs varētu teikt: cilvēki bija tik neganti, ka piesita krustā visvērtīgāko būtni, kas jebkad parādījusies uz Zemes – Kristu Jēzu. Viņi to nogalināja. Bet šajā nāvē, mani mīļie draugi, arī pastāv kristietības jēga. Pateicoties šai nāvei, notika tas, ko mēs saucam par Golgātas mistēriju. Bez šīs nāves nebūtu kristietības. Šī nāve ir atnesusi cilvēkiem svētību. Tā ir atnesusi Zemes cilvēkam spēku, ar kuru viņš varēs veidot jaunu nākotni. Tik paradoksāla ir īstenība. No vienas puses var teikt: tas bija neganti, ka cilvēki piesita Kristu krustā, un tomēr šī krustā sišana ir vissvarīgākais notikums uz Zemes. Nelaime ne vienmēr ir tikai nelaime. Nelaime bieži vien ir izejas punkts cilvēka izaugsmei un stiprinājumam.

Rudolf Šteiner, Versteher einander, Dornach, 21.12.1918, GA 186